

Háttal a hegyre

Mándok egy kis – Isten háta mögötti – település Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. Itt él és a helyi általános iskolában dolgozik Leskó Ferenc tanár úr. Cigány létére a magyar kultúra „végvári harcosa”. A tanítás mellett fest, és ha úgy adódik, akár hangszereket is készített. Ez a beszélgetés róla, s küzdelmeiről szól.

– Öt gyermek apja vagyok, negyvenhárom éves, mándoki lakos. Cigánytelepen születtem. A második világháború mindenkit sújtott, de különösen a cigányságot, akiknek nem volt gazdasági háttere. Szerencsére apám jó- és munkásszellemű ember, s emellett közepes szintű zenész. Erkölcsében és emberségében, az akkori cigánytelep kiemelkedő embere volt. Rajzolt is, de minden vágya az volt, hogy engem nagyszerű zenésznek neveljen fel, hiszen vonzódtam a hegedűhöz, már elég korán.

– És édesanyád?

– Édesanyámmal különös volt a kapcsolat. Ő egy írástudatlan ember volt, de nagyon érzékeny, az emberi dolgokra nagyon fogékony, asszony a mai napig is. Hetvenkét éves. Gyerekkoromban – amit soha nem felejték el –, arra tanított, hogy egy bogarat se tapossak el, s mindig figyeljem a másik embert, és csak annyi tiszteletet várjak, amennyit én adok. Négyen voltunk édes testvérek, ketten pedig csak anyáról. Tőlük is sokat tanultam, igaz, hogy csak egyikőjük végezte el mind a nyolc osztályt, a többiek mindössze négyet-ötöt.

– Ebből a közegeből eljutni a katedráig, azt hiszem a szó szoros értelmében kiemelkedő teljesítmény.

– Nagyon hosszú és göröngyös út vége az, hogy én tanár lettem, ami persze nem zárul le most sem. Honnan jött az ötlet? Nem tudom, valahol adódott bennem. Talán valamelyik rossz ősbőben fojtották el azt, ami belőlem kijött. Nem taszigált senki erre az útra. Úgy éreztem, hogy nem kerülhettem ki, ide kellett jutnom. Nemcsak cigány felnőttek, de magyar szomszédok is hivatkoztak az én gyermeki szorgalmamra, hogy ezáltal neveljék a gyermekeiket. Gyermeknek és felnőttek is különködőnek néznek. Nem értett meg akkor sem igazán senki, most sem nagyon értenek. A gimnázium egyenesen következett abból, hogy a nyolc osztályt jelesen végeztem. Apám ragaszkodott ahhoz, hogy embert neveljen belőlem, anyám pedig érzelmi oldalról, különösen támogatta ebben, mert hogy okos, nyugodt, érzelemgazdag gyerek voltam. Persze, ezt ők nem határozták meg így, de valami ilyesmit éreztem magam körül. A gimnázium első-második osztályát, nappal in végeztem a harmadik-negyediket levelezőn, munka mellett. Nagyon sokszor átgondoltam már azóta is, hogy miért? Fontosabb volt akkor nekem az, hogy megnősüljek. Ha akkor ezt

nem teszem, s a gimnázium után megyek főiskolára, akkor a szeretett hölgy, akivel ma is boldog házasságban élek, férjhez ment volna máshoz, és akkor mit ért volna, hogy én ez leszek vagy az. Feleségül vettem, fizikai munkát vállaltam, később aztán szellemi munkát kaptam, középvezető lettem. Nagyszerű lehetőségem volt arra, hogy befejezzem a gimnáziumot, levelezőn. Azt is jeles eredménnyel. Ezt nem adták csak úgy. S hogy valós tudásom volt, az is igazolja, hogy felvettek a Tanárképzőbe. Mire levelezőn érettségiztem, három gyermekem volt. A főiskolai évek megkezdésekor született meg két ikergyermekem (egy kisfiú-kislány páros), akik most hatodik osztályosok.

– Amikor belekezdted, tudtad, hogy mi vár rád?

– Most, ha végig gondolom, bele is borzongok, hogy mire is vállalkoztam, amikor főiskolára jelentkeztem. Minthogyha háttal szaladna az ember egy hegyre. Ezt nevezi a pedagógia tehetségnek, vagy különös képességnek. Úgy léptem be, mint jó hívő a templomba, és úgy jöttem ki onnan, mint egy átgyúrt, itt-ott falhoz taszított, felemelt, kiemelt, legyúrt ember, akinek küszködnie kell tovább. Minden rosszban van valami jó. Az, hogy én levelezőn tanultam, a gyermekeim átlátták, mi az: tanulni. Mindig foglalkoztam a tanulnivalókkal, hangosan is, nem csak néma olvasással. Azt látták, hogy tudásra szert tenni, nagyszerű dolog. Ismereteket rendszerezni, és azt kifelé is sugározni, nagyszerű dolog. A gyerekeim átvették ezt az állandó tanulási szellemet.

– Látszik is ennek valami eredménye?

– A nagyobbik lányom, aki huszonnégy éves, az érettségi után Pestre ment férjhez, és okleveles röntgen-asszisztensként dolgozik. A következő fiam, most katona, hivatásos gépjárművezető. Buszsofőr szeretne lenni, ha leszere. A rákövetkező fiam a nyíregyházi tanárképzőn kezdte meg az első tanévet, magyar-történelem szakon, lelkesen. Körülbelül olyan szent indítással lépte át a főiskola küszöbét, mint egykor én. Persze, majd ott bent kell csalódnia önmagában, tanáraiban, de ez így természetes. Én nem indulhattam ilyen háttérrel, ahol láthattam volna, hogy nekünk is meglehet és meg kell tennünk ezt. Az ikrek közül a fiam négyesszintű tanuló, rajzol és fest, művészeti szakközépiskolába készül. A kislány négyes-ötös, ő óvónőképzőbe akar majd menni. Én magam a rajzot és a zene szeretetét az apámtól örököltem, aki a mai napig rajzol, noha nem olyan maradandókat. Imádja a muzsikát, a hegedűt és az olyan embert, aki szintén szereti a zenét. Persze, ez nagyon fontos dolog, mert aki a zenét és virágot nem szereti...

– Említetted, hogy téged is zenésznek szánt...

– Egy nagyszerű zenészhez adott apám tanulni, nyolc éves koromban. Szerencsére ennek a cigányzenésznek, aki most Pesten él (a nevét nem mondom meg) ugyan csak nyolc általánosa volt, viszont a pedagógiai érzéke – én is csak most tudom – nagyszerű

Az írást Varga Ilona kiadás alatt álló „Hanglenyomatok” című interjúkötetéből vettük át.

volt. Nem csak a hegedű kezelését tanította meg, de azt is, hogy ehhez emberi tartás kell, kapcsolat terem-
tőkészség, tapintat. Ezt a saját példájával is igazolta.

A zene bennem él, ha szomorú vagyok, magamban dúdoló. Nálam a gondolat a zenével, a verssel párosul. Tanultam hegedülni, gitározni. Lehettem volna hivatásos zenész, de nem erre vágytam, azonban a zene egyik alkotó része a lelkemnek. Láttam a tévében egyszer egy műsort a gordonkáról. Vidéken nincs gordonka, még zenetanárnál sem. Nagyon vágytam rá. Mivel a hegedűt jól ismerem, úgy gondoltam megpróbálok gordonkát készíteni. Különböző kézi szerszámokkal összejött. Ez egy igazi gordonka, te is láthatod.

– *Mutattad a képeket is, amiket festettél... Ez, hogyan kezdődött?*

– Én, amikor rajzolni kezdtem, azt hittem, hogy minden gyermek tud rajzolni és szeret is. Aztán kiderült, hogy ez nem így van. Ez döbrentett rá, hogy nekem rajzolnom kell. Hosszú ideig grafikákat készítettem, hat éve festek olajjal, temperával, a hagyományos realista ábrázolási móddal, tudatosan. Nem azért, mert naiv vagyok, és még naivabb akarok lenni, hanem, mert szeretem a valóságot.

– *Egy harmadik művészetet, a költészetet is megemlítetted...*

– A versekkel különösképpen állok. Mindig zavarban vagyok, hogy van-e jogom egyáltalán verset írni, éppen azért, mert festeni jobban tudok, s régebbi cselekvési formám a festés. Nem tudok a verstől sem elszakadni. Most éppen a Kelet-Magyarország szerkesztőjénél, Nagy István Atillánál vannak a verseim, elbírálás végett. Ha sikerül, akkor a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei költő-író szövetségbe is felvesznek, és az antológiájukba is bekerül majd egy pár versem. A vers is ugyanúgy, mint a festés és a zene a lelkem alkotóeleme.

– *Ha végig nézel eddigi életeden, valamiféle tapasztalat már összegezhető. Miként látod a cigányok lehetőségeit a mai világban?*

– Mi cigányok, habár alulról, de onnan is a szélről jövünk: kiteszítettak, önkirekesztettek, kirekesztettek

vagyunk, ám ha keresik bennünk az emberséget, megtalálják. Van, aki ezt úgy mutatja meg, hogy agresszív. Azért vannak közöttünk olyanok is, akik inkább azzal mutatják meg magukat, hogy írnak, festenek. A magam részéről természetesen a nevelést is rendkívül fontosnak tartom.

– *Hol mindenhol tanítottál?*

– 1990-91-ben a tiszavasvári cigány tagozaton kezdtem. Ezt nem tudja más, hogy milyen élmény. Amikor becsengettek és becsuktam magam mögött a terem ajtaját, huszonegy cigány gyermek közé kerültem, jó magam is cigány. Tudta a tanuló is, hogy a tanár bácsi cigány. Különös volt. Ezt egy nem cigány származású pedagógus, soha az életben nem fogja tapasztalni. Nagyon akartak tudni, nagyon akartak mutatni, én meg nagyon akartam segíteni. Sajnos mégsem jött össze, hogy ott maradjak, mert nem volt lakás.

Az 1991/92-es tanévben Mándokon, a faluban kaptam állást, s azóta napközis tanár vagyok, az alsó tagozaton. Arányosan sok cigánygyerek jár ide. Az iskola eltérő tantervű, hagyományosan kisegítő iskola. Az a rossz felfogás van itt, hogy a cigány tanulók szellemi sérült gyermekek. Ez nem így van. Szociálisan sérült gyermekek, és ez nem ugyan az.

– *Jelenleg mit tervezel, min dolgozol?*

– Az ember örökké tanul. Most az egyetemet szeretném elvégezni, vagy történelem, vagy filozófia, vagy szociológia szakon. Egy tanulmányt készítek éppen „A cigányság és a kultúra viszonya” címmel, amivel talán felvételt nyerhetek. Reménykedem.

– *Búcsúzóul idéznél egyet valamelyik versedből?*

– Persze! „Búg bennem és szomorít, mint csellóm és mélyhegedűm gé és cé húrja / a cigányság megalázott, tunya, nyomorult és elmélázott múltja. / Fajtámnak sorsa s méla közönye ébresztett bennem, merész vágyakat, / tett röggös út, jámbor vándorává, miközben falat döntök s gátakat. / Nagyvilág mostoha polgárai, önkirekesztett, kirekesztettek / Kóborló őseink felmérték e jövőnek mit tettek, s mit nem tettek...”

Varga Ilona

Kosztics László alkotása a Roma Pont sátrában volt látható az Óbudai Szigetfesztiválon